Stanisław Michalczuk

Źródło: *Kurier Lubelski* 1973, nr 117, s. 3., nr 123, s. 4, nr 129, s. 5.

Lubelskie przedmieścia

Tatary

OBSZAR HISTORYCZNYCH TATAR OBEJMUJĄCY WIEŚ, POLA ORNE, ŁĄKI, STAWY I NIEUŻYTKI, ROZCIĄGAŁ SIĘ WZDŁUŻ PRAWEGO BRZEGU BYSTRZYCY, ZACZYNAJĄC OD TERENÓW DZISIEJSZEGO PARKU LUDOWEGO, GDZIE BYŁY ŁĄKI TATARY, A KOŃCZĄC W MIEJSCU DZISIEJSZYCH ZAKŁADÓW MIĘSNYCH PRZY UL. TURYSTYCZNEJ.

Ta najbardziej wysunięta na północ część gruntów dawnych Tatar należała do folwarku. Na południe od niego, równolegle do dzisiejszej ulicy Łęczyńskiej, położona była wieś Tatary, którą dzieliły od łąk południowych grunty Folwarku Bronowice, ‚dochodzące do prawego brzegu Bystrzycy w miejscu ujścia Czerniejówki. W kierunku zachodnim obszar Tatar przekraczał Bystrzycę na południe i na północ od Słomianego Rynku, w kierunku wschodnim natomiast grunty folwarku i wsi Tatary, między którymi usytuowane były również role folwarku augustiańskiego oraz dominikanów lubelskich, sięgały do dzisiejszej ulicy Kasprowicza.

W granicach obecnej dzielnicy Tatary znajduje się północna część terenów Tatar historycznych, ograniczona od południa przebiegiem kanału Ulgi oraz linii kolejowej biegnącej od stacji Lublin do Chełma oraz tereny położone na północ i wschód od historycznych granic tej dzielnicy ze wsiami Hajdów i Zadębie, gdzie wytyczono nowe ulice: Łagiewnicką, Jakubowicką, Zawieprzycką, Kijańską, Łuszczowską, Hajdowską, Zadębie, Dziubińsklej, Młgiewską i Tyszowiecką. '

WIEŚ TATARY sięga, według tradycji, czasów Kazimierza Wielkiego, który na tym terenie rozgromił w roku 1341 Rusinów i Tatarów, w czasie ich gwałtownej kampanii przeciw Polsce w odwet za ruska wyprawę Kazimierza i zajęcie Lwowa w 1340 r.

Wzmianki źródłowe o Tatarach pojawiają się przy okazji istniejących tam kamieniołomów, eksploatowanych przez mieszczan lubelskich na podstawie przywileju Zygmunta I z 2 marca 1541 roku. Przywilej ten zezwalał na branie i łamanie kamienia w górze naszej Tatar i rzeczonej i miejscach przyległych

- tak na budowanie murów i wież miejskich, jako domów obywateli miasta lubelskiego.

Najstarsze wzmianki o zabudowie tych terenów łączą się z karczmą zwaną BUDZYŃ za mostem na Bystrzycy, a zatem stojącej zapewne w miejscu obecnej Czerwonej Karczmy. Wymieniona jest ona w roku 1545, a przed rokiem 1660 uległa całkowitemu zniszczeniu ogniem nieprzyjacielskim. Obecna budowla nosi datę RP 183(5?) (ostatnia cyfra jest trudna do odczytania). Wyremontowana po spaleniu w 1952 n służy jako budynek mieszkalny. Część tylna, tzw. stan - dawne pomieszczenie na konie i pojazdy - pozostaje w ruinie. Ponowny remont części frontowej przeprowadzono w roku 1971.

Dawny młyn - papiernia - istniejący już w XVI wieku, po wielu przebudowach został zastąpiony w latach 1881-1908 młynem wodno-parowym braci H. i E. Krauze. Obok znajduje się wcześniejszy budynek mieszkalno-administracyjny z 1878 r. i pałacyk właściciela z datą 1912 na frontonie. Po upaństwowieniu młyn jest użytkowany przez Wojewódzkie Przedsiębiorstwo Przemysłu Zbożowo-Młynarskiego.

Na północ od właściwej wsi Tatary położony był dwór, w którym zatrzymał się w r. 1787 Stanisław August w drodze do Kaniowa.

Jako królewszczyzna, wieś Tatary przetrwała do 1828 r. to jest do czasu odkupienia jej od Rządu Królestwa Polskiego na publicznej licytacji przez Adama hr. Ożarowskiego. Liczyła wówczas 31 domów i 196 mieszkańców. W roku 1841 nabył Tatary Emanuel Graf, który zbudował tu pałacyk. W roku 1860, po śmierci Emanuela odziedziczyli Tatary Kazimierz, Władysław i Zofia Grafowie i wystawili je na publiczną licytację. Nabywcą stała się Feliksa z Hubickich Grafowa, od której odkupił Tatary jej syn Władysław.

II

FOLWARK TATARY

W roku 1863 dokonano podziału dóbr Tatary na Folwark Tatary (z pałacykiem Grafów), wieś Tatary i Folwark Felin.

Folwark Tatary pozostał przy Władysławie Grafie, a po jego śmierci w 1918 roku przeszedł na własność Tadeusza Antoniego i Kazimierza Grafów oraz Marię Antoninę z Grafów Mieszkowską. którzy w następnym roku podzielili między siebie majątek. Pałacyk przypadł Kazimierzowi, a po jego śmierci, w roku 1938 odziedziczyła go wdowa Wanda z Karpińskich Grafowa.

Po drugiej wojnie światowej na mocy dekretu PKWN z 6 września 1946 roku o reformie rolnej, folwark wraz z pałacykiem przeszedł na własność skarbu państwa.

Na planie miasta z 1915 roku oznaczono nazwami Folwark Tatary, wieś Tatary i wieś Tatary Poduchowne z naniesieniem na tym obszarze siatki dróg pozbawionych nazw, które dadzą się zidentyfikować z drogami i dzisiejszymi ulicami: do Mełgwi i Łańcuchowa (ul. Małgiewska), do Łęcznej (ul. Turystyczna, dawniej dalszy ciąg ulicy Łęczyńskiej), ul. Łęczyńska, ul. Kresowa, ul Maszynowa i ul. Hutnicza.

FOLWARK FIRLEJOWSZCZYZNA

usytuowany był na południe od wsi Tatary tuż nad łąkami. Należał on niegdyś do rodziców Wincentego Feraryusza Pola. Stąd też obywatelstwo lubelskie wykupiło ten folwark z rąk nowych właścicieli i ofiarowało w 1877 roku poecie, a stojący tam drewniany dworek zaczęto nazywać dworkiem Pola.

W roku 1894 na terenie folwarku wykupionego od spadkobierców Pola stanęła fabryka portland-cementu nazwana Firlej - pierwsza cementownia w woj. lubelskim. Budynki tego zakładu przetrwały do lat pięćdziesiątych naszego stulecia - komin rozebrano przed kilku laty, a obecnie - już w nowych budynkach i halach mieści się zakład nr l Lub. Fabryk Wag (ul. Łęczyńska 46). Dworek zaś został w 1969 roku rozebrany przez Muzeum Wsi Lubelskiej i przeniesiony na tereny przyszłego skansenu, gdzie w latach 19971-72 został zrekonstruowany przez PKZ.

Ogromne znaczenie dla przemian zasiedlenia i zagospodarowania terenu dawnych Tatar miała budowa linii kolejowych w roku 1877 i 1898 oraz bocznic związanych ze zlokalizowanym tu przemysłem młynarskim (ul. Tatarska).

Przyjęty wówczas projekt przeprowadzenia linii kolejowych (inż. F. Łodzia-Bieczyńskiego) warunkował kierunki rozbudowy miasta, a szczególnie przemysłu, którego zakłady lokowane były wzdłuż torów kolejowych.

Powstanie nowych dzielnic przemysłowych wzdłuż głównych arterii komunikacyjnych pociągało za sobą konieczność unowocześnienia starych mostów. W omawianej dzielnicy konstrukcję żelazno-betonową otrzymał most na Bystrzycy przy trakcie na Łeczną (1908 r.) i przy ul. Zamojskiej (1909).

III

ZAKŁADY przemysłowe na terenie Tatar lokalizowane były wzdłuż torów kolejowych i bocznic. Przy ul. Łęczyńskiej powstały zakłady przemysłu szklarskiego (Robotnicza Huta Szkła, ul. Łęczyńska 57).

W latach międzywojennych, po roku 1924, inwestycją przemysłową w północnej części Tatar była rozbudowa Rzeźni Miejskiej - najnowocześniejszego zakładu tego typu w ówczesnej Polsce. Przy rzeźni powstały zakłady towarzyszące: Fabryka Lodu Sztucznego, Wytwórnia Mąki Kostnej i Tłuszczów, Fabryka Bekonów i Konserw POLES A CO. Obecnie mieści się tam Wojewódzkie Przedsiębiorstwo Przemysłu Mięsnego.

Po drugiej wojnie światowej, zgodnie z Planami inwestycyjnymi, dzielnica Tatary przekształcona została w ośrodek przemysłu ciężkiego. Uwarunkowała to – podjęta w roku 1950 - budowa Fabryki Samochodów Ciężarowych. Przed rokiem 1939 wznoszono tam fabrykę samochodów Lilpop. Rau i Loewenstein, gdzie montowano samochody marki Fiat.

Poza FSC powstało na tym terenie szereg zakładów towarzyszących, które zlokalizowano wzdłuż ulic Mełgiewskiej i Turystycznej. W planach perspektywicznych dzielnica Tatary zachowa nadal największe na terenie miasta znaczenie ośrodka przemysłowego.

Równolegle z rozbudową przemysłu powstały na terenie Tatar nowe osiedla mieszkaniowe, pierwsze bloki stanęły w latach 1954-1955.

Lublin, ulica Tatarska – widok od strony południowej. Fot. St. Michalczuk

Utrzymanie w strukturze współczesnego Lublina dzielnicy Tatary ma dla miasta wielkie znaczenie historyczne. Sama nazwa upamiętnia odległe czasy i wprowadza w średniowieczne dzieje jego klęski, po której staraniem Kazimiera Wielkiego, zniesiono mury obronne, bramy i baszty oraz zamek. Istniejąca do dziś sieć drożna tej dzielnicy jest natomiast żywym dokumentem średniowiecznej topografii terenów położonych na wschód od miasta w murach. Upamiętnia dawne - sięgające czasów przedhistorycznych - szlaki komunikacyjne łączące ziemie ruskie z polskimi.

Od pierwotnej przeprawy przez Bystrzycę, w miejscu obecnego mostu, rozchodziły się dawne drogi w trzech kierunkach: na północ do Łęcznej, na wschód do Mełgwi i Łańcuchowa i na południe do Bronowic, Piask i Dziesiątej. W dalszych swych ciągach drogi te wiodły na Litwę, Ruś i Ukrainę.

Częściowa regulacja owych dróg nastąpiła dopiero w XX wieku. Najpierw w czasie rozbudowy Rzeźni Miejskie] (1924 r.) unowocześniono odcinek szosy do Łęcznej, przekształcony w latach pięćdziesiątych w ulicę Turystyczną, Na przełomie lat pięćdziesiątych i sześćdziesiątych przebudowano odcinek drogi do Mełgwi nadając jej charakter ulicy i szerokiej arterii komunikacyjnej, Ulica Łęczyńska zaś dotąd zachowała na odcinku od ul. Mełgiewskiej od ul. Hutniczej swój dawny podmiejski charakter.

W miarę rozrastania się tej przemysłowej i nowoczesnej dzielnicy Lublina ulegną wkrótce urbanizacji tereny o dawnej, typowo wiejskiej zabudowie zachowane jeszcze w północno-wschodniej części dzielnicy, a najbardziej malownicze na wysokim brzegu Bystrzycy, gdzie oglądać można jeszcze resztki wsi Tatary, przeznaczone jednak do nieuchronnego wchłonięcia przez miasto.

Historia przechowywana w tradycji i dokumentach archiwalnych jest obszerniejsza od dzisiejszego obrazu średniowiecznych Tatar. Poza nazwą, siecią drożną i kilkoma dziewiętnastowiecznymi już budowlami nic nie przetrwało do naszych czasów. Dobrze jednak będzie, kiedy jako świadkowie powstawania nowych Tatar, potrafimy uszanować ślady ludzi i epok minionych, tam zachowane.